

Avrupa'da çevre Durum ve genel görünüm 2020

Yönetici özeti

Kapak resmi: © Simon Hadleigh-Sparks, My City/EEA

Yasal uyarı

Bu yayının içeriği hiçbir şekilde Avrupa Komisyonunun veya Avrupa Birliđinin diğer kuruluşlarının resmî görüşlerini yansıtmamaktadır. Bu raporda yer alan bilgilerin kullanımından ne Avrupa Çevre Ajansı, ne de Ajans adına hareket eden herhangi bir şahıs veya şirket sorumludur.

Telif hakkı bildiri

© Avrupa Çevre Ajansı, 2019

Kaynak belirtildiği takdirde belgenin çoğaltılmasına izin verilir.

Avrupa Birliği hakkında daha fazla bilgi internetten elde edilebilir (<http://europa.eu>).

Lüksemburg: Avrupa Birliği Yayınlar Dairesi, 2019

ISBN 978-92-9480-136-4

doi: 10.2800/628468

Avrupa Çevre Ajansı
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Danimarka

Tel.: +45 33 36 71 00

Web sitesi: eea.europa.eu

Avrupa'da evre Durum ve genel görünüm 2020

Yönetici zeti

Yüzyılımızı tanımlayan zorluk

Avrupa'da Çevre - Durum ve Genel Görünüm 2020 (SOER 2020) raporu kritik bir anda yayımlanmaktadır. Acil sistemik çözümler gerektiren acil sürdürülebilirlik zorluklarıyla yüzyüzeyiz. Bu, Avrupa'da ve dünya genelinde politika belirleyicilere yönelik *net* bir mesajdır. Bu yüzyılın büyük zorluğu, küresel kalkınmanın toplumsal, ekonomik ve çevresel hususları dengeleyecek bir şekilde nasıl gerçekleştirilebileceğidir.

Bu rapor, Avrupa Çevre Ajansı (EEA) tarafından yayımlanan 6. SOER olup, bu 2020 sürümü, çevre durumu ile AB'nin mevcut kısa ve uzun vadeli politika hedefleri arasındaki ciddi uçurumları tespit etmektedir. Yurttaşların sağlıklı bir çevre ortamında yaşama beklentileri karşılanmalıdır ve AB politikaları ile ulusal politikaların temel taşı olarak bu amacın uygulanmasına yeniden odaklanmak gerekecektir.

Bununla beraber, sadece daha fazlasını yapmak zorunda değiliz; ayrıca yapılanları daha farklı şekilde yapmak zorundayız. Önümüzdeki on yıl içinde, dünyanın çevresel ve iklimsel zorlukları için geçtiğimiz 40 yılda sağladığımızdan çok farklı yanıtlara ihtiyacımız olacak. Bu rapor, 2050 ve ilerisi için gidiş yolları da dâhil olmak üzere Avrupa'nın 2030 politikalarına yönelik tartışmalar için bilgi sağlamayı amaçlamaktadır.

Geleceğe yönelik bu politikalar, çevresel ve iklimsel zorluklarımıza karşı hâlihazırda mevcut yanıtlara -- AB *mevzuatı* -- dayanmalı ve aynı zamanda, en güncel bilgilere yanıt vermelidir; bu da hem *ne* yapmamız, hem de bunları *nasıl* yapmamız gerektiğine dair başlıbaşına farklı yaklaşımlar gerektirir.

İvedilik mesajı ne kadar vurgulansa azdır. Yalnızca geçtiğimiz 18 ay içinde IPCC, IPBES, IRP ve UNEP (1) tarafından yayımlanan önemli global bilimsel raporların hepsi de benzer mesajlar taşıyor: hâlihazırda gidiş esasen sürdürülebilir nitelikte değildir; bu gidiş ana üretim ve tüketim sistemlerimizle bağlantılıdır; ve bu eğilimi değiştirecek güvenilir cevaplar bulmak için zaman azalmaktadır.

Avrupa ekonomisini ve modern sosyal yaşamı -- özellikle de enerji, hareketlilik, konut ve gıda sistemlerini -- şekillendiren temel sistemlerde esaslı sürdürülebilirlik geçişleri yapılmasına yönelik çağrı yeni değildir. Nitekim, bu çağrı SOER'in 2010 ve 2015 sürümlerinde yapıldığı gibi, geçen yıllarda AB bu düşünce tarzını döngüsel ekonomi ve biyo-ekonomi paketleri, 2030 ve 2050 iklim ve enerji politikaları gibi önemli politika insiyatiflerine ve gelecekteki araştırma ve yenilik programlarına da yerleştirmiştir. Dahası, AB'nin sürdürülebilir finans insiyatifi gereken değişikliği körüklemeye finansal sistemin oynadığı rol hakkında ciddi sorular soran ilk girişimdir.

Ancak, düşünceleri değiştirmekle gerçek değişiklikler oluşturmak arasında fark var. Şimdi, daha fazla araştırma ve geliştirmeyi teşvik ederken, davranış değişikliklerini hızlandırırken ve en önemlisi, vatandaşları dinlerken, halen mevcut olan -- gerek teknolojik ve gerekse sosyal -- birçok çözümü ve yeniliği büyütme, hızlandırmak, düzenlemek ve uygulamak üzerine odaklanmalıyız.

Sosyal boyutun önemini küçümseyemeyiz. Düşük karbon ekonomisinde kaybetme potansiyeli olanlara gereken özen ve dikkatin gösterildiği adil bir geçiş için sesli ve anlaşılır çağrılar var. Sistemik değişikliklerden kaynaklanan dengesiz

(1) Hükümetler Arası İklim Değişikliği Panelinin (IPCC) 1,5°C Küresel Isınma ve İklim Değişikliği ve Arazi raporları; Biyolojik Çeşitlilik ve Ekosistem Hizmetleri Üzerine Hükümetler Arası Bilim-Politika Platformunun (IPBES) Biyolojik Çeşitlilik ve Ekosistem Hizmetleri Global Değerlendirme Raporu; Uluslararası Kaynak Panelinin (IRP) Global Kaynakların Genel Görünümü raporu; BM Çevre Global Çevre Görünümü 6

fayda ve maliyet dağılımı artık politika belirleyenler tarafından anlaşılmiş olsa da, bu durum somut bir anlayış, vatandaş katılımı ve etkili yanıtlar gerektirmektedir.

Avrupa gençlerini de göz ardı edemeyiz. Gençler, iklim değişikliğine ve çevresel bozulmaya daha hırslı cevaplar talep etmek üzere giderek seslerini duyurmaktadırlar. Önümüzdeki on yıl içinde mevcut eğilimleri değiştirmeyi başaramazsak, gençlerin geleceğe yönelik korkularında haklı oldukları kanıtlanacak.

SOER 2020, bu karmaşık zorluklar için tüm çözümleri sağlamaz. Yine de SOER, EEA'nın bugüne kadarki en geniş kapsamlı ve entegre değerlendirmesi olup, toplum olarak yapmamız gereken sürdürülebilirliğe geçişlere ilişkin sistemik zorluklarımızı titizlikle ele alan ilk değerlendirmedir. Veriler, analiz ve AB politikasına ilişkin 25 yıllık deneyimize dayanan

bu rapor, üye Avrupa ülkelerinin benzersiz ağı olan Eionet'teki bilgilerden yararlanmaktadır.

Önceden geleceği tahmin edemeyiz ama yaratabiliriz. Bu raporun ilerideki AB çevre ve iklim politikaları üzerindeki tartışmalara yön verecek sağlam ve zamanında bir bilgi kaynağı oluşturduğuna ve Birleşmiş Milletler 2030 Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SDG) için Avrupa'nın yanıtlarına şekil vermeye yardım edeceğine inanıyoruz. Avrupa, adil ve sürdürülebilir bir dünyada sağlıklı bir çevreye küresel olarak geçişe öncülük yapmalıdır. Bir sonraki Avrupa Komisyonu 2019-2024 için bir numaralı öncelik olarak özetlenmiş olan Avrupa Yeşil Anlaşması fikri, bu geçişi başarmak ve hepimizin gurur duyacağı bir gelecek yaratmak için gereken sistem- bazlı düşünce ve yeniliğe olanak sağlayacak mükemmel bir eylem çerçevesi olma potansiyeline sahiptir.

Hans Bruyninckx
İcra Direktörü, Avrupa Çevre Ajansı

Kısaca SOER 2020

2020'de Avrupa, bundan önce görülmemiş bir ölçek ve ivediliğe sahip çevresel zorluklarla karşı karşıyadır. Geçtiğimiz on yıllarda AB çevre ve iklim politikaları kayda değer faydalar sağlamış olsa da, Avrupa biyolojik çeşitlilik kaybı, kaynak kullanımı, iklim değişikliğinin etkileri ile sağlık ve refah üzerinde çevresel riskler gibi konularda süregelen problemlerle karşı karşıyadır. Bir yandan demografik değişiklik gibi büyük küresel eğilimler birçok çevresel zorluğu daha da şiddetlendirirken, diğer yandan hızlı teknolojik değişiklikler yeni riskleri ve belirsizlikleri beraberinde getirmektedir.

Bu zorlukları kavrayan AB, 'gezegenimizin sınırları içerisinde iyi yaşama' genel hedefi doğrultusunda bir dizi uzun vadeli sürdürülebilirlik amacı benimsemiştir. Avrupa'nın yanıtlarının niteliğinde ve azminde hızlı ve temel bir değişiklik olmadan bu amaçlara erişilmesi mümkün olmayacaktır. Avrupa, sadece teknolojileri ve üretim süreçlerini değil, tüketim modellerini ve yaşam tarzlarını da yeniden ele alarak çevreyi, iklim baskılarını ve sağlık etkilerini yönlendiren anahtar sosyal sistemleri dönüştürecek yöntemler bulmak zorundadır. Bunun için, toplum genelinde çeşitli politika alanlarının ve aktörlerinin katılımı ile sistemik değişime olanak sağlayacak acil ve birlikte eylem gerekmektedir.

Avrupa 2020'de kritik bir dönemeçtedir. Avrupa liderlerinin önünde, gelecekteki gelişmelere şekil vermek üzere halefleri için mevcut olmayacak fırsatlar bulunmaktadır. Bu yüzden önümüzdeki on yıl, Avrupa'nın 21. yüzyıldaki fırsatlarını belirlemek açısından kesin önem taşımaktadır.

Bunlar kısaca, Avrupa'da Çevre -- Durum ve Genel Görünüm 2020 (SOER 2020) raporunun önemli sonuçlarıdır. Bu rapor, yönetimi desteklemek ve kamuyu bilgilendirmek üzere Avrupa'da çevrenin kapsamlı bir değerlendirmesini sunmaktadır. Tüm EEA raporlarına benzer olarak, bu rapor -- EEA ve onun 33 üye ülkesi ile altı işbirliği ülkesi arasında bir ortaklık olan -- Avrupa Çevre Bilgi ve Gözlem Ağının (Eionet) çalışmalarına dayanmaktadır.

Avrupa'da çevre durumundan, eğilimlerinden ve beklentilerinden anlam çıkarmak için çevresel değişikliğin karmaşık yön vericilerini ve etkilerini kabul eden entegre bir yaklaşım gerekir. SOER 2020, Avrupa'da kalkınmaya şekil veren küresel bağlamı (Bölüm 1), Avrupa'daki çevre ve sektör eğilimlerini ve görünümünü (Bölüm 2) ve dönüştürücü değişimi kısıtlayan ya da mümkün kılan faktörleri (Bölüm 3) sunarak bu yaklaşımı sağlamaktadır. Rapor, Avrupa'nın nasıl mevcut gidişatını değiştirerek sürdürülebilir bir gelecek yaratabileceğiyle ilgili düşünceler içeren Bölüm 4 ile son bulmaktadır.

SOER 2020 birçok zorluk ve engeli tanımlamaktadır. Ancak aynı zamanda, ümitli olma nedenlerini de gösterir. Avrupa vatandaşları, çevre ve iklim yönetimindeki eksikliklere ilişkin hayal kırıklıklarını artarak dile getirmektedirler. Sistemik zorluklar ve yanıtlarla ilgili bilgi artmakta ve giderek AB politika çerçevesine daha çok yansıtılmaktadır. Buna paralel olarak, geçtiğimiz yıllarda yeni teknolojiler, iş modelleri ve toplum girişimleri gibi yenilikler de hızla ortaya çıkmıştır. Bazı şehirler ve bölgeler, farklı yaşam ve çalışma tarzlarını deneyerek ve ağlarda fikirler paylaşarak hırs ve yaratıcılıkta öncü olmaktadır.

Bütün bu gelişmeler, hükümetlerin politikalarının, yatırımlarının ve eylemlerinin hırs düzeyine yeni bir boyut getirme olanağı sağladığı için önemlidirler. Bunlar ayrıca, vatandaşları davranış ve yaşam tarzlarını etrafıca düşünmeye teşvik ederek farkındalığın artmasına yardımcı olmaktadır. Avrupa bu fırsatları yakalamalı ve önümüzdeki on yıl içinde dönüştürücü değişiklik sağlamak için mevcut tüm olanakları kullanmalıdır.

Değişen küresel bağlamda Avrupa'da çevre

Bugün Avrupa'nın karşı karşıya olduğu çevre ve sürdürülebilirlik zorlukları geçtiğimiz on yıllara uzanan küresel gelişmelerden kaynaklanmaktadır. Bu dönemde sosyal ve ekonomik faaliyetlerde oluşan 'Büyük Hızlanma' insanlığın çevreyle olan ilişkisini değiştirmiştir. 1950'den bu yana küresel

nüfus üç misline çıkararak 7,5 milyara ulaşmış; kentlerde yaşayan nüfus dört kat artarak 4 milyarı aşmış; ekonomik çıktı 12 kat büyürken azot, fosfat ve potasyum gübrelere kullanımında benzer bir artışa sebep olmuş; ve birincil enerji kullanımı beş kat yükselmiştir. Geleceğe bakacak olursak, bu küresel gelişmelerin çevre üzerindeki baskıları artmaya devam edecek gibi görünmektedir. Dünya nüfusunun neredeyse üçte bir oranında artarak 2050'de 10 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Küresel düzeyde kaynak kullanımı, 2050'ye kadar su ihtiyacının %55 ve 2040'a kadar da enerji ihtiyacının %30 oranında artmasıyla 2060'ta iki misline erişebilir.

Büyük hızlanmanın dünyanın birçok kısmında sıkıntıları azaltıp refahı geliştirerek önemli faydalar sağladığı kuşkusuzdur. Örneğin, dünya nüfustaki aşırı fakirlik oranı, 1981'de %42 iken 2015'te %10'un altına inerek çarpıcı bir şekilde düşmüştür. Ancak, aynı gelişmeler ekosistemlerde yaygın hasara da neden olmuştur. Global düzeyde, kara çevresinin yaklaşık %75'i ve deniz çevresinin %40'ı artık ağır bir şekilde tahrip olmuştur. Dünyada olağanüstü hızda bir biyolojik çeşitlilik kaybı yaşanmakta olup, şimdi insan tarihçesinin herhangi bir döneminden fazla sayıda canlı türü soylarının tükenmesi tehdidiyle karşı karşıyadır. Gerçekten de, biyolojik çeşitlilikte altıncı bir kitlesel soy tükenmesinin yaşanmakta olduğuna dair kanıtlar mevcuttur.

Benzer şekilde, küresel iklim sisteminde 1950'li yıllardan beri gözlenmekte olan birçok değişikliğin onlarca ve hatta binlerce yıldır eşi görülmemiştir. Bunlara çoğunlukla fosil yakıtların yakılması, tarım ve ormansızlaşma gibi insan faaliyetlerinden oluşan sera gazı emisyonları sebep olmaktadır.

Bu baskılar, gerek doğrudan, gerekse dolaylı olarak insan sağlığı ve refahına büyük zarar vermektedir. Küresel olarak, çevresel kirliliğe bağlı hastalık ve erken ölüm oranı halen AIDS, verem ve sıtma hastalıklarının topluca neden olduğu hastalık ve erken ölüm oranının üç katıdır. Ancak, çevresel baskılar Kuzey Kutup bölgesi, mercan resifleri ve Amazon ormanları gibi ekosistemlerin yıkımını tetikleyecek olursa büyük hızlanmanın devamı daha da geniş kapsamlı tehditlere yol açabilir. Bu tür ani ve geri döndürülemez değişiklikler, doğanın gıda, kaynak, temiz su ve verimli toprak sağlama ve doğal afetlere karşı tampon oluşturma yeteneğini ciddi şekilde aksatabilir.

Sanayileşmede öncü olan Avrupa, bu küresel değişikliklere şekil vermede büyük bir rol oynamıştır. Bugün Avrupa, dünyanın diğer birçok bölgesiyle karşılaştırıldığında, daha fazla kaynak tüketmeye ve çevresel bozulmaya daha fazla katkıda bulunmaya devam etmektedir. Bu yüksek tüketim seviyesini karşılamak için Avrupa, dünyanın diğer yerlerinden çıkarılan veya kullanılan su, arazi, biyolojik kitle ve diğer

materyaller gibi kaynaklara bağımlıdır. Sonuç olarak, Avrupa üretim ve tüketimiyle bağlantılı birçok çevresel etki, Avrupa dışında gerçekleşmektedir.

Toplamda bu gerçekler Avrupa ve dünyanın diğer bölgeleri için yoğun bir zorluk teşkil etmektedir. Sosyal ve ekonomik kalkınmanın hâlihazırda bu gidişi, sonuçta insanlığın devamını sağlayan ekosistemleri yok etmektedir. Sürdürülebilir yöntemlere geçmek için çevresel baskıların mevcut düşüşlerin çok ötesine geçen hızlı ve geniş ölçekli şazaltılması gereklidir.

2020'de Avrupa'da çevre

Küresel çevre ve iklim zorluklarının niteliği ve boyutları netleştikçe politika çerçeveleri de dönüşüme uğramıştır. Avrupa'nın çevresel politika çerçevesi -- yani, çevre mevzuatı -- giderek hırslı uzun vadeli vizyon ve hedeflerle şekillenmektedir. Avrupa'nın çevre ve toplum için genel vizyonu Yedinci Çevre Eylem Programında (7. EAP) belirlenmiş olup, 2050 tarihi için şunları öngörmektedir:

Gezegenin ekolojik sınırları içerisinde iyi yaşıyoruz. Zenginliğimiz ve sağlıklı çevremiz, yenilikçi ve hiçbir şeyin boşa gitmediği ve doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde yönetildiği döngüsel ekonomiden kaynaklanır ve biyolojik çeşitlilik korunur, değer verilir ve toplumumuzun direncini artıracak yollarla geri kazanılır. Düşük karbonlu gelişimimiz uzun zaman önce kaynak kullanımından ayrıştırılarak güvenli ve sürdürülebilir küresel toplum için standart oluşturmuştur.

7. EAP'daki AB çevre politikalarına yön veren üç tematik siyasi öncelik şöyledir: (1) AB'nin doğal sermayesini korumak, muhafaza etmek ve ilerletmek; (2) AB'yi kaynakta verimli, yeşil ve rekabetçi bir düşük karbon ekonomisine dönüştürmek; ve (3) AB vatandaşlarının sağlık ve refahını çevreyle bağlantılı baskılardan ve risklerden korumak. Geçtiğimiz yıllarda AB, bir yandan ekosistemleri korurken, diğer yandan da AB ekonomisini ve belirli sistemleri (örn. enerji, hareketlilik) refah ve adalet sağlayacak şekilde dönüştürmeye odaklanan bir dizi stratejik çerçeve politikası benimsemiştir. Birleşmiş Milletler (BM) Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, bu çerçeveyi tamamlayarak sosyal, ekonomik ve çevresel hedeflerin birbiriyle bağlantılılığını kabul eden dönüştürücü değişim için bir mantık sağlar.

Avrupa'nın uzun vadeli vizyonu ve birbirini tamamlayan politika hedefleri ışığında bakıldığında, Avrupa'nın çevresel zorlukları ele almada yeterli ilerleme kaydetmediği açıktır. Yakın geçmişin eğilimlerini ve görüşlerini değerlendiren SOER 2020'nin mesajları nettir: politikalar biyolojik çeşitliliği,

ekosistemleri, insan sağlığını ve refahını korumada çevresel baskıları azaltmada olduğu kadar etkili olmamıştır. Avrupa çevre yönetişiminin kaydettiği başarılarla rağmen süregelen sorunlar devam etmekte olup, önümüzdeki on yıllarda Avrupa'da çevre görünümü cesaret kırıcıdır (Tablo ES.1)

Doğal sermayenin henüz 7. EAP'nin öngördüğü şekilde korunmadığı, muhafaza edilmediği ve geliştirilmediği açıktır. Düşük oranlarda korunan canlı türleri (%23) ve habitatları (%16) olumlu korunma statüsünde olup, Avrupa 2020 yılında biyolojik çeşitlilik kaybını durdurma hedefine ulaşmayolunda değildir. Avrupa, kara ve deniz koruma alanlarını belirleme açısından hedeflerine erişmiş ve bazı canlı türleri kurtarılmış olmakla beraber, diğer pek çok hedefin yakalanmaması olasıdır.

Doğal sermayeyi hedefleyen politika önlemleri bazı alanlarda faydalar sağladıysa da birçok problem devam etmekte ve bazıları ise kötüleşmektedir. Örneğin, kirliliğin azaltılması su kalitesini düzeltmiştir, fakat AB 2020'de tüm su alanları için iyi ekolojik statü elde edecek konumda değildir. Arazi yönetimi geliştirilmişse de arazi parçalanması artmaya devam ederek habitatlara ve biyolojik çeşitliliğe zarar vermektedir. Hava kirliliği, biyolojik çeşitliliği ve ekosistemleri etkilemeye devam etmekte olup, Avrupa ekosistem alanının %62'si aşırı azot düzeyine maruz kaldığından ötrofikasyon oluşmaktadır. İklim değişikliğinin biyolojik çeşitlilik ve ekosistemler üzerindeki etkilerinin yoğunlaşması beklenirken tarım, balıkçılık, ulaştırma, sanayi ve enerji üretimi gibi faaliyetler biyolojik çeşitlilik kaybına, kaynak azalmasına ve zararlı emisyonlara neden olmaya devam etmektedir.

Avrupa, kaynak verimliliğinde ve döngüsel ekonomide daha fazla ilerleme kaydetmiştir. Malzeme tüketimi düşmüş, kaynak verimliliği artmış ve böylece gayrisafi yurt içi hasıla artmıştır. Gerek politika önlemleri ve gerekse ekonomik faktörler nedeniyle 1990 ile 2017 yılları arasında sera gazı emisyonları %22 oranında azalmıştır. Nihai enerji tüketiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının payı istikrarlı bir şekilde yükselerek 2017'de %17,5 seviyesine erişmiştir. Enerji verimliliği de artmış ve nihai enerji tüketimi yaklaşık 1990'da olduğu düzeye inmiştir. Kirlenici maddelerin havaya ve suya salımı da azaltılmış ve toplam AB su çıkarma oranı 1990 ile 2015 arasında %19 oranında düşmüştür.

Ancak yakın geçmişteki bazı eğilimler pek olumlu değildir. Örneğin, nihai enerji talebi 2014'ten beri artmıştır ve bu eğilim devam ederse AB 2020 için belirlediği enerji verimliliği hedefine erişemeyebilir. Ulaştırma ve tarımdan kaynaklanan zararlı emisyonlar da yükselmiş olup, tehlikeli kimyasalların üretimi ve tüketimi ise sabit kalmıştır. 2030'a baktığımızda, şu anki ilerleme hızının 2030 ve 2050 iklim ve enerji hedeflerine erişmek için yeterli olmayacağı düşünülmektedir. Ayrıca,

tarımın biyolojik çeşitlilik ve hava, su ve toprak kirliliği üzerindeki etkilerinden de görülebileceği gibi, çevresel entegrasyon yoluyla ekonomik sektörlerden gelen çevresel baskıların ele alınması başarılı olmamıştır.

Avrupa, Avrupalıların sağlık ve refahının çevresel risklerden koruma yolunda bir dereceye kadar başarı sağlamıştır. Örneğin Avrupa genelinde içme ve yıkanma suyunun kalitesi genellikle iyidir. Ancak yine de bazı alanlarda inatçı problemler mevcut olup, geleceğe bakış endişe doğurmaktadır. Örneğin, bazı inatçı ve devingen kimyasal maddeler ileri içme suyu arıtma işlemlerine bile direnç göstermektedir. Buna benzer olarak, hava kirlenitçilerin emisyonu azalmış olmakla beraber, AB kentsel nüfusunun neredeyse %20'si hava kirlenitici konsantrasyonlarının AB hava kalite standartlarının en azından bir tanesini aştığı bölgelerde yaşamaktadır. İnce partiküllü maddelere maruz kalmak Avrupa'da her yıl yaklaşık 400.000 erken ölümden sorumlu olup, orta ve doğu Avrupa ülkeleri bundan orantısız bir şekilde daha fazla etkilenmektedir.

İnsan sağlığı ve refahı gürlütü, tehlikeli kimyasallar ve iklim değişikliğinden etkilenmeye devam etmektedir. İklim değişikliğindeki hızlanmanın özellikle de duyarlı gruplar için artmış riskler getirmesi olasıdır. ıcaık dalgaları, orman yangınları ve seller ile bulaşıcı hastalıkların yaygınlığındaki değişiklikler olumsuz etkiler doğurabilir. Ayrıca, sağlık üzerindeki çevresel riskler herkesi aynı şekilde etkilememekte ve sosyal duyarlılık ve çevresel sağlık tehlikelerine maruziyet açısından Avrupa genelinde belirgin yerel ve bölgesel farklılıklar bulunmaktadır. Genel olarak, sağlık ve refah üzerindeki çevresel risklerin azaltılması açısından genel görünüm kuşkuludur. Sağlık üzerindeki sistemik riskler karmaşık nitelikte olup, bilgi tabanında önemli açıklar ve belirsizlikler vardır.

Sistemik zorlukların anlaşılması ve yanıtlanması

Önemli çevresel zorlukların ısrarla devamı, çeşitli bağlantılı faktörlerle açıklanabilir. Birinci olarak, çevresel baskılar, bunları azaltmada kaydedilen ilerlemeye rağmen yine de önemli düzeyde seyretmektedir. Ayrıca sera gazı emisyonları, sanayi emisyonları, atık çıkarma, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjinin payı gibi önemli alanlarda ilerleme hızı yavaşlamıştır. Bu nedenle, verimlilikte kademeli iyileşmelerin ötesine geçip, çevre politikalarından tam anlamıyla yarar sağlamak üzere bunların uygulanışını güçlendirme ihtiyacı mevcuttur.

Çevre sistemlerinin karmaşık olması, aynı zamanda baskıların azaltılması ile doğal sermaye, insan sağlığı ve refahındaki iyileşmelerin görülmesi arasında oldukça zaman geçtiği anlamına da gelebilir. Biyolojik çeşitlilik kaybı gibi çevresel

Tablo ES.1 Geçmişteki eğilimlerin, görünülerin ve politika amaçlarını/hedeflerini karşılama beklentilerinin özeti

Tema	Geçmişteki eğilimler ve genel bakış		Politika amaçlarını/hedeflerini karşılama beklentilerinin özeti		
	Geçmişteki eğilimler (10-15 yıl)	2030'a Genel Bakış	2020	2030	2050
Doğal sermayenin korunması, muhafaza edilmesi ve geliştirilmesi					
Korunan karasal alanlar			☑		
Korunan deniz alanları			☑		
AB tarafından korunan canlı türleri ve habitatlar			☒		
Yaygın canlı türleri (kuşlar ve kelebekler)			☒		
Ekosistem durumu ve hizmetleri			☒		
Su ekosistemleri ve sulak alanlar			☒		
Hidromorfolojik baskılar			☒		
Deniz ekosistemlerinin ve biyolojik çeşitliliğinin durumu			☒		
Deniz ekosistemleri üzerindeki baskılar ve etkiler			☒		
Şehirleşme ve tarım ve orman arazisi kullanımı					☒
Toprak durumu			☒		
Hava kirliliği ve ekosistemler üzerindeki etkileri			☐	☐	
Kimyasal kirlilik ve ekosistemler üzerindeki etkileri			☒		
İklim değişikliği ve ekosistemler üzerindeki etkileri			☒		
Kaynak verimli, dōngüsel ve düşük karbonlu ekonomi					
Malzeme kaynaklarının verimliliği			☑		
Dōngüsel malzeme kullanımı				☐	
Atık üretimi			☐		
Atık yönetimi			☐		
Sera gazı emisyonları ve azaltımçabaları			☑	☒	☒
Enerji verimliliği			☐	☒	☒
Yenilenebilir enerji kaynakları			☑	☒	☒
Hava kirlleticilerin emisyonu			☑	☐	
Endüstriyel kirleticiler emisyonları			☐		
Temiz endüstriyel teknolojiler ve süreçler			☐		
Kimyasalların emisyonu			☒		
Su çıkarma ve bunun yer üstü ve yer altı suları üzerindeki baskıları			☒		
Denizlerin sürdürülebilir kullanımı			☐		
Sağlık ve refahın çevresel risklerden korunması					
Hava kirliticilerinin konsantrasyonları			☒	☑	
Hava kirliliğinin insan sağlığı ve refahı üzerindeki etkileri				☑	
Nüfusun ses kirliliğine maruz kalması ve insan sağlığına etkisi			☒		
Sakin alanların korunması			☒		
Kirliliğin su üzerindeki baskıları ve insan sağlığıyla bağlantıları			☒		
Kimyasal kirlilik ve insan sağlığı ve refahı açısından riskleri			☒		
İklim değişikliğinin toplum açısından riskleri			☐		
İklim değişikliği uyum stratejileri ve planları			☐		
Geçmişteki eğilimlerin (10-15 yıl) belirtici değerlendirmesi ve 2030'a bakış			Seçilmiş politika amaçlarını/hedeflerini karşılama beklentilerinin belirtici değerlendirmesi		
☑	Düzeltilen eğilimler/gelişmeler ağır basıyor	Yıl	☑	Çoğunlukla doğru yolda	
☐	Eğilimler/gelişmeler karışık bir tablo çiziyor	Yıl	☐	Kısmen doğru yolda	
☒	Kötüleşen eğilimler/gelişmeler ağır basıyor	Yıl	☒	Çoğunlukla doğru yolda değil	

Not: Amaçlar/hedefler için kesin bir hedef yıl belirtmemekte, ancak amaçlar/hedefler için zaman çerçevesi belirtmektedir.

sonuçlar sıklıkla çeşitli faktörlerce belirlendiğinden, politika önlemlerinin ve yerel yönetim çabalarının etkinliği dış faktörlerden etkilenebilir. Bu faktörlere artan nüfus, ekonomik verim ve kaynak kullanımı gibi Avrupa'da durumu etkileyen global gelişmeler de dâhildir. Geleceğe baktığımızda, teknolojik ve jeopolitik gelişmeler gibi etkileri belirsiz olan değişim dinamikler hakkında endişeler de ortaya çıkmaktadır.

Avrupa'nın inatçı çevre ve sürdürülebilirlik zorluklarının altında yatan en önemli faktör belki de, bu zorlukların ekonomik faaliyetler ve yaşam tarzlarıyla, ve özellikle de Avrupalıların gıda, enerji ve hareketlilik gibi ihtiyaçlarını karşılayan toplumsal sistemlerle bağlantılı olmasıdır. Sonuçta, toplumsal kaynak kullanımı ve kirlilik değer zincirindeki işlemlerle ve kazançla; altyapıya, makinelere, becerilere ve bilgiye yapılan önemli yatırımlarla; davranışlar ve yaşam tarzlarıyla; ve kamu politikalarıyla ve kurumlarıyla karmaşık bir şekilde bağlantılıdır.

Toplumsal sistemler içerisinde ve arasında birçok bağlantı bulunması Avrupa'nın uzun vadeli sürdürülebilirlik hedeflerine erişmesi için gereken hızlı ve geniş kapsamlı değişimin önünde çoğu zaman önemli engellerin bulunduğu anlamına gelmektedir. Örneğin:

- Üretim-tüketim sistemleri, on yıllardır teknolojiler, altyapılar, bilgi ve benzeri sistem öğelerinin çoğu zaman birlikte gelişmiş olduğu gerçeğinden yola çıkarak, bir yaklaşımda kilitli kalma ve aynı yola bağımlılık kendini gösterir. . Bu sistemlerin köklü bir şekilde değiştirilmesi yatırımlarda, istihdamda, davranışlarda ve değerlerde muhtemelen aksamalar yaratacağından ilgili sanayiler, bölgeler veya tüketicilerden direnç görülür.
- Sistemlerin içindeki bağlantılar ve geri beslemeler de değişikliğin çoğu zaman istenmeyen sonuçlar veya sürprizler yarattığı anlamına gelir. Örneğin, verimlilikteki iyileşmelerin sağladığı maliyet tasarruflarının 'geri tepme' etkisi yaratarak kısmen tüketimde artışa sebep olması yüzünden teknoloji sayesinde elde edilen kazanımlar yaşam tarzındaki değişiklikler yüzünden kaybedilebilir.
- Üretim-tüketim sistemleri, örneğin kaynak sağlama ve atıkları ve emisyonları tutmayı sağlayan ortak doğal sermaye tabanının dayanıklılığına bağımlı olmaları nedeniyle, doğrudan ve dolaylı olarak birbiriyle bağlantılıdır. Bu 'kaynak bağlantı noktası' bir alandaki problemlerin ele alınmasının başka bir yerde istenmeyen bir zarar doğurabileceği anlamına gelir; örneğin, biyolojik yalıtım üretimi nedeniyle ormansızlaşma ve gıda fiyatlarında artış yaşanması gibi.

Avrupa'nın çevre zorluklarının sistemik karakteri, kurulmuş olan çevre yönetimi yaklaşımlarının gereken değişimi sağlamadaki kısıtlamalarını açıklamaya yardımcı edebilir.

Gıda, enerji ve hareketlilik sistemleri genelinde gelişme belirtileri gözlenmişse de çevresel etkiler halen yüksek düzeydedir ve şu anki eğilimler uzun vadeli çevre ve sürdürülebilirlik hedefleri ile uyumlu görünmemektedir.

Araştırma ve uygulamada giderek artan birikim, temel sistemik değişimin nasıl gerçekleştirilebileceğine ilişkin iç görüşler sunmaktadır. Bu tür değişimler, alternatif düşünce ve yaşam tarzlarını tetikleyen -- yeni sosyal uygulamalar, teknolojiler, iş modelleri, doğa bazında çözümler ve diğerleri gibi -- çeşitli yenilik türlerinin ortaya çıkmasına ve yayılmasına hayati derecede bağımlı olan uzun vadeli süreçlerdir. Önceden ne gibi yeniliklerin ortaya çıkacağına, bunların yaşam tarzlarına entegre olup olmayacağına ya da nasıl entegre olacağına, ve sürdürülebilirlik sonuçlarını nasıl etkileyeceğinin bilinmesi imkansızdır. Bu nedenle, değişimler sayısız belirsizlik, çatışma ve bedel içerir.

Sistemik değişim anlayışının yönetim üzerinde önemli etkileri vardır. Birinci olarak, hükümetin rolü bilgi ve araçlarla toplumu sürdürülebilirliğe götüren bir 'pilot' olmaktan çıkar ve toplum çapında yenilik ve dönüşüme olanak sağlamak şeklinde tanımlanabilir. Ancak, bazı durumlarda yukarıdan aşağı planlamanın oynayacağı bir rol de mevcuttur. Fakat hükümetler yine de vatandaşlarının, toplumlarının ve işletmelerinin gücünü artıracak yollar da bulmalıdır.

Bunların başarılması için, politika alanlarından ve hükümet kademelerinden ortak hedeflere katkılar olması gerekmektedir. Çevresel politika araçları temel niteliktedir. Fakat sistemik değişime olanak sağlanması için yenilikleri ve deneyi teşvik eden, yeni fikir ve yaklaşımların yayılmasına imkân veren, ve yapısal ekonomik değişikliğin yararlı ve adil sonuçlar doğurmasını sağlayan daha geniş politika karışımları gerekecektir. Değişim süreçlerinin karmaşık ve belirsiz olması, hükümetlerin uzun vadeli sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda toplum genelinde eylemleri koordine etmek ve yönlendirmek, ve sistemik değişime ister istemez eşlik eden riskleri ve kasıtsız sonuçları yönetmek için yollar bulmaları gerektiği anlamına da gelir.

Avrupa buradan nereye gidiyor?

Bütün bunlar göz önüne alındığında Bölüm 1-3 içinde sunulan analiz, Avrupa'nın karşı karşıya bulunduğu zorlukların devamlılığı, boyutunu ve ivediliğini vurgulamaktadır. AB'nin 2050 sürdürülebilirlik vizyonunu gerçekleştirilmesi yine de mümkündür, ancak eylemlerin niteliği ve hız düzeyinde bir değişiklik yapılması gerekecektir. Bu da, kurulmuş olan politika araçlarının güçlendirilmesi ve bu temel üzerinde yönetime yenilikçi yaklaşımlarla katkıda bulunulması anlamına gelir. Bu rapor genelindeki analizlere dayanan Bölüm 4, değişime

olanak sağlayacak eylemlerin gerektiği bir dizi önemli alanı belirlemektedir.

Politika uygulamasının, entegrasyonunun ve uyumunun güçlendirilmesi: Hâlihazırda mevcut politikaların tam anlamıyla uygulanması Avrupa'nın 2030'a kadarki çevre hedeflerine erişmesinde büyük yarar sağlayacaktır. Tam anlamıyla uygulama sağlanması fon artışını ve kapasite oluşumunu; işletmelerin ve vatandaşların katılımını; yerel, bölgesel ve ulusal otoritelerin daha iyi koordinasyonunu; ve daha güçlü bir bilgi tabanını gerektirecektir. Uygulamanın da ötesinde Avrupa, örneğin arazi, toprak ve kimyasallarla ilgili, politika çerçevelerindeki açıkları ve zafiyetleri de ele almalıdır. Gelişmiş politika uyumu kadar, çevre hedeflerinin sektörel politikaya daha iyi entegre edilmesi da temeldir.

Daha sistemik, uzun vadeli politika çerçevelerinin ve bağlayıcı hedeflerin geliştirilmesi: Anahtar sistemleri (örn. enerji ve hareketlilik) ele alarak düşük karbonlu döngüsel ekonomiye geçişi teşvik eden ve sayıları giderek artan stratejik politikalar, toplum genelinde uyumlu eylemi kamçılaman ve yönlendiren önemli araçlardır. Ancak, uzun vadeli politika çerçevelerinin kapsamı gıda, kimyasallar ve arazi kullanımı gibi diğer önemli sistemleri ve konuları içerecek şekilde genişletilmelidir. Ülkeler, bölgeler ve kentler de dâhil olmak üzere, yönetimin diğer düzeylerinde de benzer çapraz stratejiler gerekmektedir. Paydaşların dönüşüme yönelik vizyonların ve yöntemlerin geliştirilmesine katılımı, Avrupa genelindeki çeşitli gerçeklerin yansıtılması ve çevresel, sosyal ve ekonomik yararların azamiye çıkarılması açısından önemlidir.

Sürdürülebilirliğe yönelik uluslararası eyleme öncülük edilmesi: Avrupa, sürdürülebilirlik hedeflerini yalnız başına gerçekleştiremez. Küresel çevre ve sürdürülebilirlik problemleri yine küresel çözümler gerektirir. AB, biyolojik çeşitlilik ve kaynak kullanımı gibi alanlarda hırslı anlaşmaların benimsenmesini teşvik etmek üzere kullanabileceği belirgin bir diplomatik ve ekonomik nüfuza sahiptir. Eğer Avrupa sürdürülebilirliğe geçişi başarmada küresel liderlik sağlayacaksa BM'nin 2030 sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin Avrupa'da tam anlamıyla uygulanması ve uygulama için diğer bölgelere aktif destek verilmesi şarttır. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının önümüzdeki 10 yıl içinde politika geliştirirken genel bir çerçeve olarak kullanılması Avrupa'nın 2050 vizyonunu yaşama geçirmesine doğru önemli bir adım oluşturacaktır.

Toplum genelinde yeniliğin teşvik edilmesi: Mevcut gidişatin değiştirilmesi, yeni düşünce ve yaşam tarzlarını tetikleyen çeşitli yenilik türlerinin ortaya çıkmasına ve yayılmasına hayati derecede bağlıdır. Bu değişikliğin tohumları zaten mevcuttur. Farklı üretim ve tüketim yöntemlerini deneyen işletmelerin, girişimcilerin,

araştırmacıların, kent yönetimlerinin ve yerel toplumların sayısı giderek artmaktadır. Ancak, uygulamada çoğu zaman yeniliklerin karşısına engeller çıkmaktadır. Bu nedenle, kamu politikalarının ve kurumlarının sistemik değişikliğe olanak sağlamada oynayacağı rol hayattır. Çevre politikaları şart olmakla beraber, sistemde yenilik yapılması için araştırma ve yenilikten eğitim, sosyal yardım, ticaret ve istihdamla ilgili sektör ve endüstri politikalarına kadar çeşitli politika alanlarından birbiriyle uyumlu katkılar gereklidir.

Yatırımların arttırılması ve finansmanın yeniden yönlendirilmesi: Sürdürülebilirliğe geçişin gerçekleştirilmesi önemli ölçüde yatırım gerektirecekse de Avrupalıların -- gerek doğaya ve topluma zararın önlenmesi, gerekse yaratılan ekonomik ve sosyal fırsatlardan yararlanılması nedeniyle -- büyük ölçüde fayda elde etmesi beklenmektedir. Hükümetler denemeleri desteklemek, yeniliklere ve doğa bazlı çözümlere yatırım sağlamak, sürdürülebilir alımlar yapmak, ve etkilenen sektör ve bölgeleri desteklemek için kamu kaynaklarını tam anlamıyla kullanmalıdır. Hükümetlerin ayrıca, yatırım ve tüketim seçeneklerine şekil vererek özel harcamaları harekete geçirmek ve yönlendirmek, ve AB Sürdürülebilir Finans Eylem Planını uygulayıp ona katkıda bulunarak finans sektörünü sürdürülebilir yatırıma dâhil etmek açısından oynayacağı temel bir rol de mevcuttur.

Risklerin yönetilmesi ve sosyal yönden adil bir geçiş sağlanması: Sürdürülebilirliğe geçişin başarıyla yönetilebilmesi toplumların potansiyel riskleri, fırsatları ve bedelleri kabul etmelerini ve bunları idare edecek yöntemleri bulmalarını gerektirir. Politikaların 'adil geçişler' gerçekleştirmedeki rolü önemlidir; örneğin, yeniden eğitim, sübvansiyonlar, teknik yardım veya olumsuz şekilde etkilenen bölgelere yardım eden yatırımlar yoluyla aşamalı olarak devre dışı kalmakla karşı karşıya bulunan endüstrilerdeki şirketlerin ve çalışanların desteklenmesi gibi. Teknolojik ve toplumsal gelişmelerle bağlantılı risklerin ve fırsatların erkenden belirlenmesi de deneylere, izlemlere ve öğrenime dayanan adaptif yaklaşımlarla birleştirilmelidir.

Bilgi ile eylem arasında bağlantı kurulması: Sürdürülebilirliğe geçişin gerçekleştirilmesi için birçok disiplinden ve bilgi üretim türünden elde edilen çeşitli yeni bilgiler gerekecektir. Bunlar arasında çevresel baskıları yönlendiren sistemler, sürdürülebilirlik yolları, ümit verici girişimler ve değişimin önündeki engellere dair kanıtlar bulunmaktadır. Öngörü yöntemleri, katılımcı süreçlerdeki insanları olası gelecek, sonuç, risk veya fırsatları araştırmaya teşvik etmenin önemli bir yoludur. İlgili kanıtsal bilgilerin tam anlamıyla üretilmesi, paylaşılması ve kullanılması yeni becerilerin ve kurumsal yapıların geliştirilmesi de dâhil olmak üzere bilgi sisteminde bilimi politika ve eylemle birleştiren değişiklikleri mecbur kılabılır.

Önümüzdeki 10 yıl

Sürdürülebilir kalkınma için 2030 Gündeminin ve Paris Anlaşmasının hedeflerinin gerçekleştirilmesi için önümüzdeki 10 yıl içinde bu alanların her birinde acil eylem gereklidir. Açıkçası, Avrupa sadece ekonomik büyümeyi teşvik ederek ve bunun zararlı yan etkilerini çevresel ve sosyal politika araçları ile idare etmeye çalışarak «gezegenimizin sınırları içerisinde iyi yaşamak» olan sürdürülebilirlik vizyonuna ulaşamaz.

Bunun yerine sürdürülebilirlik, toplum genelinde hırslı ve uyumlu politikalara ve eylemlere yol gösteren ilke olmalıdır. Dönüşümcü değişime olanak sağlanması için hükümetin tüm alanlarının ve mercilerinin birlikte çalışması ve vatandaşların, iş dünyasının ve toplumların hırslıdan, yaratıcılığın ve gücünden yararlanması gerekmektedir. 2020'de Avrupa'nın önünde sürdürülebilirlik zorluklarına karşı küresel yanıt öncülük yapmak için eşsiz bir fırsat penceresi vardır. Şimdi harekete geçme zamanı.

SOER Hakkında

Avrupa Çevre Ajansı (AÇA), 1210/90 numaralı Konsey Mevzuatı (EEC) kapsamında kurulmuş bir AB ajansıdır. Bu mevzuat uyarınca, ayrıca 33 üye ülke ⁽²⁾ ve altı işbirliği ülkesi ⁽³⁾ arasında bir ortaklık olan Avrupa Çevre Bilgi ve Gözlem Ağı (Eionet) kurulmuştur. EEA'nın görevi, AB kuruluşlarındaki ve Eionet ülkelerindeki ilgili paydaşların Avrupa'da çevreyi iyileştirme ve sürdürülebilirliğe geçiş üzerinde bilgiye dayalı kararlar verebilmeleri amacıyla Eionet ile birlikte çalışarak onlara bilgi sağlamaktır.

Bu görevinin bir parçası olarak AÇA'nın önemli işlerinden biri de 5 yılda bir çevre durumu, eğilimleri ve beklentileri hakkında bir rapor yayımlamaktır. 1995'ten bu yana hazırlanmış olan bu raporlar, Avrupa'da çevre durumunu ve tahminlerini değerlendirmiş ve AB politika uygulamasına ve gelişimine bilgi sağlamıştır. Raporlar bu amacı geçmiş eğilimleri, belirlenmiş gelecek hedeflere doğru ilerlemeyi ve AB politikasının uzun vadeli hedefleri gerçekleştirmeye katkıda bulunma fırsatlarını izleyerek gerçekleştirir.

Önceki raporlara benzer olarak, Avrupa'da Çevre -- Durum ve Genel Görünüm 2020 (SOER 2020) konuyla ilgili, güvenilir ve kıyaslanabilir bilgi sağlar ve AÇA ile Eionet hizmetinde olan birçok kaynaktan yararlanır. Raporun gelişimine yön veren yaygın inanç, çevre sorunlarının toplumun çoğu yönüyle bağlantılı olduğu, bunların sürdürülebilirliğin başarılmasıyla ilgili genel beklentiler üzerinde etkileri olduğu, ve paydaşların eylemlerini desteklemek için yeni bilgi türlerine ihtiyaç duyulduğudur.

SOER 2020, Mart 2015'te yayımlanmış olan önceki raporun sonuçlarına dayanmaktadır. SOER 2015, AB politikasının uygulanması her ne kadar Avrupa'da çevre ve insan refahı için kayda değer yararlar sağlamışsa da, Avrupa'nın üretim ve tüketim sistemleriyle karmaşık bağlantıları olan süregelen çevre problemlerini ele alması için önemli zorluklarla karşı karşıya olduğunu da göstermiştir. 2015 raporu gıda, enerji ve hareketlilik sistemleri dâhil, çevresel bozulmaya yol açan üretim-tüketim sistemlerinde temel değişim yapılması gerektiğini savunmaktadır.

2020 raporu, yanlış bilgilerin ve uydurma haberlerin toplumu için zorluklar yarattığı bir zamanda yayımlanmaktadır. Rapor, bilimsel sonuçların kapsamlı kaynakçasıyla, ve kalite, belirsizlik ve bilgi açıklarına ilişkin hususları değerlendirmek ve iletmek üzere daha geliştirilmiş bir yaklaşımla şeffaflık sağlayarak bu gerçeğin varlığını kabul etmek için çaba göstermektedir. Ayrıca rapor Eionet, Avrupa Komisyonu, AÇA Bilim Komitesi ve uluslararası uzmanlar tarafından kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Ülke düzeyindeki bilgiler, politika uygulamasına bilgi sağladığı gibi yeni gelişmelerin ve yaklaşımların daha iyi bir şekilde paylaşılmasını da kolaylaştırır. Bilgilerin giderek karmaşık hale gelmesinin zorluk yarattığını takdir eden rapor, tematik değerlendirmelerinde tutarlı değerlendirme özetleri sağlar. Son olarak rapor, yukarıda sözü geçen üretim-tüketim sistemleri dâhil günümüzün çevresel zorluklarının sistemik karakterini ele almakta, ve Avrupa'nın çevre, iklim ve sürdürülebilirlikte bugüne dek görülmemiş zorluklara nasıl yanıt verebileceğine ilişkin iç görüşler sunmaktadır.

⁽²⁾ İzlanda, Lihtenştayn, Norveç, İsviçre ve Türkiye ile birlikte 28 AB Üye Devleti.

⁽³⁾ Arnavutluk, Bosna ve Hersek, Karadağ, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Kosova (Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı 1244/99 kapsamında ve Kosova Bağımsızlık Bildirgesi hakkında Uluslararası Adalet Divanı Görüşüne göre).

Avrupa Çevre Ajansı

**Avrupa'da çevre
Durum ve genel görünüm 2020
Yönetici özeti**

2019 — 14 sayfa — 210 x 297 cm

ISBN 978-92-9480-136-4

doi: 10.2800/628468

AB YAYINLARI NASIL ELDE EDİLEBİLİR

Ücretsiz yayınlar:

- tek kopya:
AB Kitabevinden (<http://bookshop.europa.eu>)
- birden fazla kopya veya afiş/harita:
Avrupa Birliği temsilciliklerinden (http://ec.europa.eu/represent_en.htm);
AB-dışı ülkelerdeki delegasyonlardan (http://eeas.europa.eu/delegations/index_en.htm);
doğrudan Europe Direct hizmetiyle irtibat kurarak (http://europa.eu/europedirect/index_en.htm)
veya 00 800 6 7 8 9 10 11 numarasını arayarak (AB içerisinde her yerde ücretsiz numara) (*)

(*) Verilen bilgi ücretsiz olduğu gibi çoğu aramalar da ücretsizdir (ancak, bazı santraller, telefon kulübeleri veya oteller ücret alabilir).

Ücretli yayınlar

AB Kitabevinden (<http://bookshop.europa.eu>)

Avrupa Çevre Ajansı
Kongens Nytorv 6
1050 Copenhagen K
Danimarka

Tel.: +45 33 36 71 00
Websitesi eea.europa.eu
Facebook: www.facebook.com/European.Environment.Agency
Twitter: @EUEnvironment
LinkedIn: www.linkedin.com/company/european-environment-agency/
Sorular: eea.europa.eu/enquiries
EEA bildirimlerini almak için kaydolunuz: <http://eea.europa.eu/sign-up>

TH-02-19-902-TR-N
doi: 10.2800/628468

